

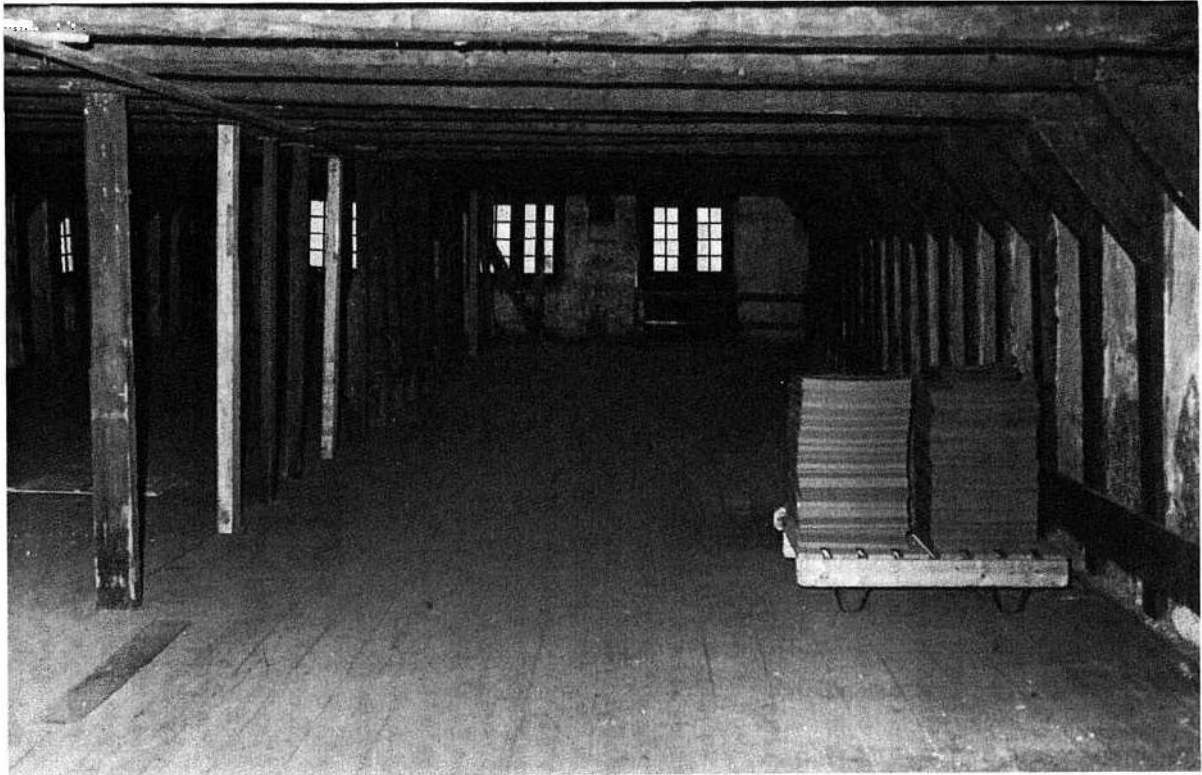
HET PAKHUIS VAN DE WEST-INDISCHE COMPAGNIE

Op zaterdag 12 augustus 1972 werd in een vloedgolf van water, veroorzaakt door de grijper, die met het restant van de klinkerstraat tevens een deel van de brandleiding meenam, de sloop van het pakhuis van de "West-Indische Compagnie" voltooid. Hiermede was een einde gekomen aan het bestaan van een pakhuis, dat in 1639, tezamen met de voormalige „kamer" van de West-Indische Compagnie, aan de Paktuinen te Enkhuizen was opgericht.

Het slopen van dit gebouw vond plaats zonder merkbaar protest van de zijde der Enkhuizer bevolking. Deze houding vond stellig haar oorzaak in een artikel, verschenen in de Enkhuizer Courant van 2 juni 1972, waarin de aandacht werd gevestigd op het feit dat het pand weliswaar van het perceel Paktuinen nr. 73 zou verdwijnen, maar in de toekomst aan de Wierdijk zou worden herbouwd. Mocht de Enkhuizer burgerij echter, zonder van de reconstructieplannen op de hoogte geweest te zijn, het verwijderen van dit pakhuis lijdzaam hebben aanvaard, dan zou haar reactie volledig in tegenstelling geweest zijn tot de houding van de Enkhuizer bevolking in dezen, anno 1854. In dat jaar werd hetzelfde pakhuis ten verkoop aangeboden „met recht tot amotie".

In een artikel in het Nieuws- en Advertentieblad voor de stad Enkhuizen en Omstreken van 10 februari 1855 werd als volgt op deze aankondiging gereageerd:

„Tot leedwezen zeker der geheele burgerij heeft men ter verkoop (met het regt van amotie) aangeslagen gezien, het bekend West-Indische huis. Niet alleen omdat dat gebouw eene der laatste gebouwen is, welke herinneren aan eenen tijd van handel en welvaart binnen deeze stad, waarvan men zich thans moeilijk een denkbeeld kan maken, die tijden van voorspoed en welvaart moeten uit onze gedachten worden gesteld, maar omdat zulk een gebouw zoo geschikt zoude zijn, voor een of ander etablissement. Hecht en sterk, door den overledenen eigenaar in een perfecten toestand gebragt, zal binnen eenige dagen de hand van den sloper in een gebouw gehoord worden, waar wij zoo gaarne de mokers en hamers van fabrieken of werf



Een interieurfoto van het Pakhuis van de West-Indische Compagnie.

hoorden kloppen. Dat de familie, welke er eigenaar van is, zulk een kapitaal niet langer renteloos kan doen blijven, vinden wij redelijk, maar wij wilden aan de goede burgerij in beraadslaging geven, of het niet van belang zoude zijn, dat een verzoekschrift aan den Gemeenteraad werd gerigt, om te verzoeken, dat de Gemeenteraad dit gebouw als stads-eigendom aankocht. Wij weten dat daardoor een kapitaal van de stad renteloos zoude zijn, doch als de burgerij de Gemeenteraad door haar verzoekschrift als magtigde, zoude toch die interest in belasting worden opgebracht. Er kon zelfs bij worden bepaald, dat de stad voor een getal van 10 jaren deze proef nam; het minste dat er in handel of fabriekwezen voor zal komen in Enkhuizen, zal de behoefte aan een dergelijk gebouw ten hoogste worden gevoeld."

Deze publicatie in de Enkhuizer Courant moet een snelle reactie oproepen hebben, bij de bevolking, want reeds op 23 februari 1855 werd het gebouw voor *f* 3-300 gekocht door een combinatie van burgers.

„Het West-Indische Huis, waarover in no. 6 van dit weekblad eenige woorden geplaatst werden, de wensch bevattende, dat het bij verkoop in goede handen zoude komen, als zeer geschikt voor eene fabriek of eenig etablissement is gisteren avond voor *f* 3.300 gekocht door eenige Heeren alhier. Hetzij dat het slechts is gekocht om te beveiligen tegen sloperij, of zoals het gerucht vermeldt, met het oog, om het voor de eene of andere zaak in te rigten, de burgerij verheugt er zich zeker over, en hoopt, wanneer er reeds eenig doel mede is, daarvan de goede uitslag."

Gedurende 19 jaar heeft deze combinatie het gebouw in eigendom gehad. Dat men ruim honderd jaar geleden een actie ontketende tot behoud van een pakhuis, dat zeker niet tot de meest interessante bouwwerken van het toenmalige Enkhuizen behoord heeft, is zeker de moeite van het vermelden waard. Terwijl anno 1972 het merendeel van de historisch waardevolle objecten door de Monumentenwet een zekere bescherming tegen „sloperijen" gekregen hebben, zijn thans die panden die, hoewel zij onder de marge van de Monumentenwet vallen, toch voor het behoud van het karakter van een straat, een gracht of een buurt onmisbaar zijn, een prooi voor sloopactiviteiten. De poging tot behoud van het West-Indische pakhuis anno 1855, met als argument het handhaven van een object, dat wellicht t.z.t. tot werkplaats of fabriek ingericht zou kunnen worden, is te vergelijken met de huidige pogingen van stichtingen als b.v. „Stadsherstel" om door middel van aankoop van eenvoudige panden, het behoud van het

— . - - - -

? $\frac{11}{7}$

ir

IÜ.JJ

•A

De bestaande toestand van de toekomstige Wierdijkgevel van het pakhuis van de West-Indische Compagnie.

karakter van een stadswijk en de rehabilitatie van onbewoonbaar verklaarde woningen te helpen bevorderen. Welke ook de motieven geweest mogen zijn, de aankoop van het West-Indische pakhuis door „eenige Heeren alhier" heeft de basis gelegd voor de toekomstige verfraaiing van de Wierdijk. De Enkhuizer Courant zou een goede traditie voortzetten, indien in haar kolommen op dezelfde wijze op „verkopingen met het regt van amotie" zou worden gereageerd.

Over de geschiedenis van de Kamer Enkhuizen van de West-Indische Compagnie is minder bekend dan over die van de Oost-Indische Compagnie. In haar vergadering van 14 maart 1624 bepaalde de Vroedschap van Enkhuizen „dat het huis van Jan Wijehuis(?) voor de Westindische Camer hiernaer sal dienen en sijn burgemeesteren geauthoriseert omme aldaer de plaetse tot de vergaderingen der Bewindhebberer der Compie te approprieren".

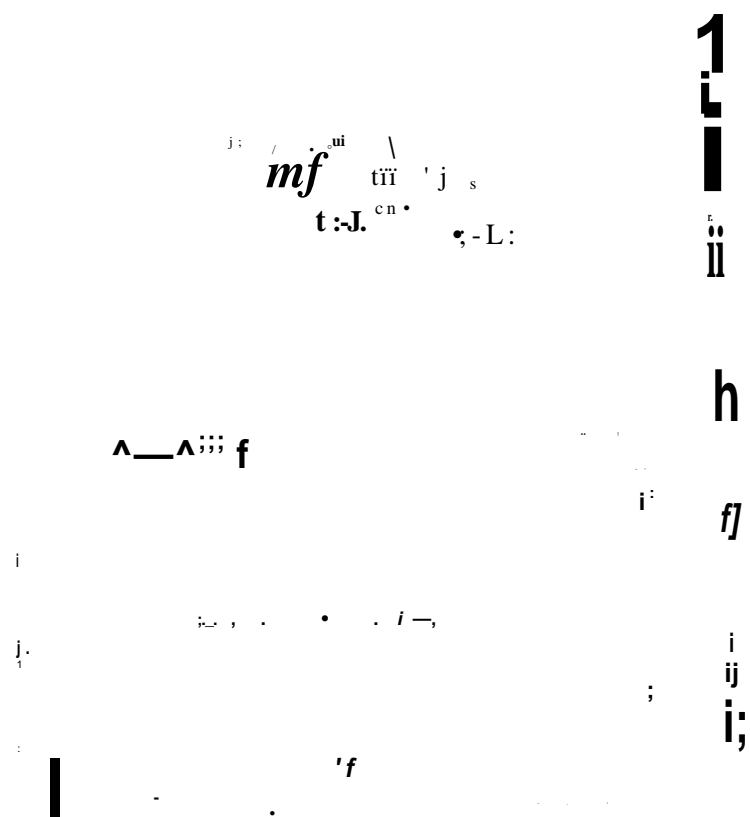
In 1626 bepaalde de Vroedschap: „Bewindhebberer der W.I. Compagnie sullen tenminste *f* 300 behooren te betalen voor huur".

Blijkens gegevens uit het thesauriersboek van 1642 (het enige aanwezige uit de eerste helft der 17de eeuw) is nog in dat jaar huur betaald. In 1661 komt dit bedrag echter niet meer in het thesauriersboek (het enige aanwezige uit de tweede helft der 17de eeuw) voor.

Op grond van de huursommen, die van de O.I. Compagnie en van de W.I. Compagnie verlangd werden concludeert Brouwer, dat de W.I.C. in die periode beter gesitueerd was dan de O.I.C. Daar beide Compagnieën gebouwen van de stad Enkhuizen huurden, resp. de Oost Indische toren en het z.g. Oud West Indische Huis (vgl. Centen pg. 90) is het ook zeer wel mogelijk dat de kosten, door de stad besteed aan onderhoud en vernieuwingen van het Oud West Indische Huis hoger waren geweest dan die besteed aan de Oost-Indische Toren. In ieder geval betrok de kamer der O.I.C. in 1630 haar eigen, nieuwe gebouw. In datzelfde jaar blijken ook veranderingen of uitbreidingen noodzakelijk voor de W.I.C.

Op 7 september neemt de Vroedschap van Enkhuizen de volgende resolutie: „De heeren Burgermeesteren sijn geauthoriseert omme mette Bewinth. van W.I.C. te mogen handelen nopens de timmerage en gebruik en huur van 't huis, tuin en erf met de aanleve van dien alwaer Syl. tegenwoordigh hunne vergaderingen houdende syn als sulx Burgemeesteren sullen bevinden ten dienst van de stadt meest te sullen schikken".

Het kan zijn dat deze onderhandelingen op niets uitgelopen zijn, het kan ook zijn dat de eigen kamer van de O.I.C. voor de bewindhebbers der W.I.C. een doorn in het oog geweest is, in ieder geval wordt in 1639 een eigen pand gebouwd.



De reconstructie van de top en de trap van de toekomstige Wierdijkgevel van het pakhuis van de West-Indische Compagnie.

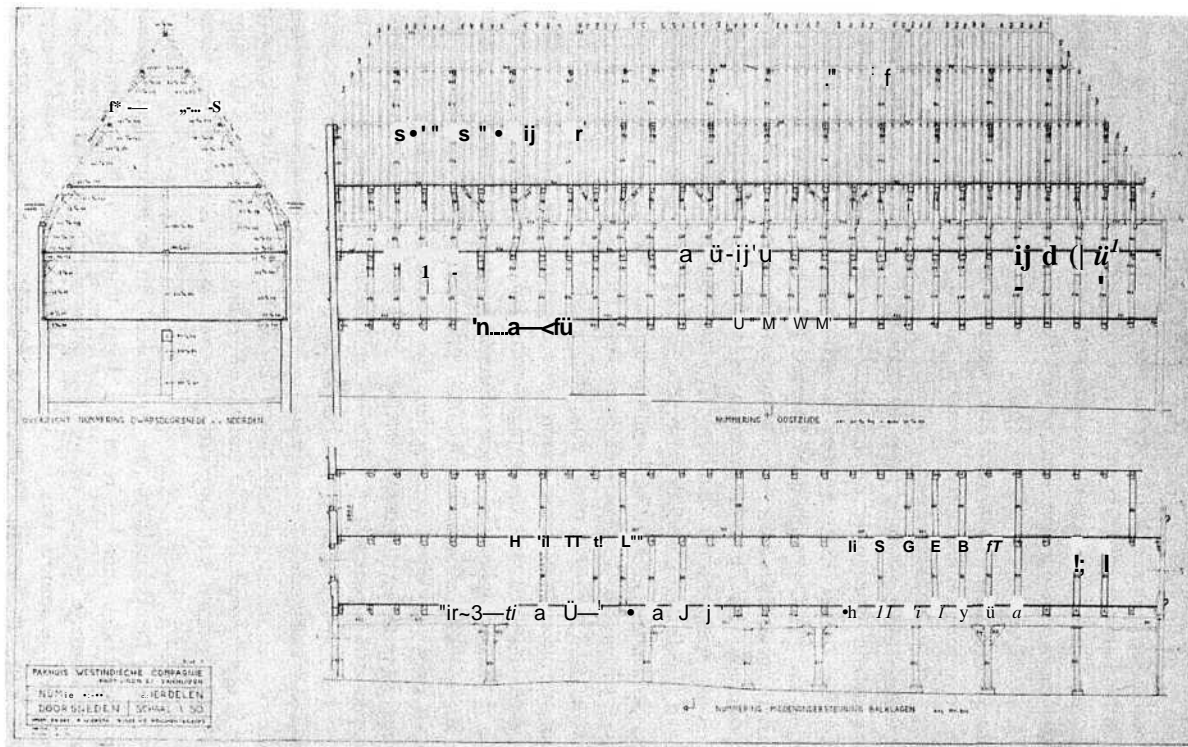
Sebastiaan Centen vermeldt voor het jaar 1639 in zijn „Vervolg der Historie van Enkhuizen": „In dit jaar wierd te Enkhuizen gebouwt het Westindisch Huis, staande in de Paktuinstraat. Het is een breed aanzienlijk Gebouw, dat met een zeer groot Pakhuis, achter aan de Nieuwe Haven uitkoomt. De Bewindhebbers vergaderden te voren in een ander Gebouw, dat in den jare 1599 gesticht is, en noch den naam draagt van het Oud West Indisch Huis, maar thans van particulieren tot een Pakhuis word gebruikt."

Vanaf het stichtingsjaar 1639 tot 1802, waarin de gebouwen ter beschikking van de gemeente Enkhuizen werden gesteld, is er niets bekend over de indeling en de bestemmingen.

In 1802 worden de gebouwen gebruikt door de Commissie voor Kazerne-ning. Afwisselend worden er de koloniale troepen en de Franse troepen gehuisvest. Op 1 mei 1819 worden de gebouwen door het Departement van Marine aan het Domeinbestuur overgedragen met het doel deze te verkopen. Toen het stadsbestuur van Enkhuizen dit vernam deed het onmiddellijk pogingen om de gebouwen in eigendom te verkrijgen, hetgeen gelukte, want reeds op 15 oktober 1819 werden de gebouwen voor de somma van *f* 3.000 bij onderhandse acte aan de gemeente overgedragen. Reeds het volgende jaar werd besloten tot verkoop, waartoe de toestemming werd gevraagd aan de Gedeputeerde Staten van Holland. Deze toestemming werd pas in 1826 verleend, nadat duidelijk gebleken was, dat de gebouwen een bijzonder onrendabel bezit waren voor de Gemeente. In 1823 werden de gebouwen verhuurd voor opslagplaats van zaad, wat in dat jaar een huur van bijna *f* 900,— opleverde. In de volgende jaren kon slechts één zolder voor *f* 50,— verhuurd worden. Bij de verkoop in 1826 werden de gebouwen in twee gedeelten aangeboden: het noordelijke gedeelte, t.w. het voormalige kantoor en magazijn, dat als „oud en vervallen" voor amotie werd aangeboden (opbrengst *f* 3.725,—) en het zuidelijk deel met erf (opbrengst *f* 1.475,—). De sloop van het kantoor en bijbehorende gebouwen werd in 1828 voltooid.

Het gebruik, dat in de periode tussen 1828 en 1854 van het pakhuis is gemaakt, is niet bekend. In 1840 vermeldt Van der Aa het pakhuis als volgt: „Het pakhuis, meestal het Slagthuis genoemd, wordt thans tot een Kaaspakhuis gebruikt".

In 1854 wordt het pakhuis, na het overlijden van de toenmalige eigenaar te koop aangeboden met het recht tot sloop. Voor *f* 3.300,— wordt het door een combinatie gekocht en in 1874 doorverkocht aan de firma Sluis en Groot voor de somma van *f* 4.350,—. Daarna wordt het pand overgedaan aan Van der Spruijt, Papierwaren fabriek, waar het tot 1972 als opslagruimte voor papierwaren heeft dienst gedaan.



Enkele doorsneden van het pakhuis van de West-Indische Compagnie. Op deze doorsneden is de nummering van de onderdelen aangebracht.

Het gebouw, waarvan de voorgevel aan de Nieuwe haven, die in de 19de eeuw gedempt werd, was gelegen, is opgetrokken op een rechthoekige plattegrond. Van de voorgevel is de gehele top verdwenen, terwijl een groot aantal restauraties in het overgebleven gedeelte hebben plaats gehad. De achtergevel aan de Paktuinen was in iets betere staat; de punt van de topgevel is verwijderd en de trappen, die in 1891 nog aanwezig waren zijn afgeschuind. De beide verdiepingen werden in de voorgevel gescheiden door friezen, waarin een aantal bebeeldhouwde maskerstenen bewaard gebleven zijn, terwijl in de achtergevel een aantal door een halfcirkelvormige boog overspannen lichtkozijnen, afgewisseld met kleine rondbogig gesloten openingen, zijn behouden. Het inwendige, met zware op houten standvinken rustende balklagen, is geheel bewaard gebleven.

In samenwerking met de rijksdienst voor de Monumentenzorg is het gebouw opgemeten en in tekening gebracht. Voor de nummering van de onderdelen is een eenvoudig systeem uitgedacht. Alle bijna 900 genummerde onderdelen zijn op een tekening aangegeven. Alle balken, muurstijlen etc. konden tijdens de sloop gedemonteerd worden, zodat het grootste deel van het inwendige op de oorspronkelijke manier herbouwd kan worden. Voorlopig is het materiaal opgeslagen op het spoorwegemplacement te Enkhuizen. Hopelijk kan al het materiaal in afwachting van de herbouw voor het einde van het volgende jaar opgeslagen worden in een van de gebouwen van de Fa. Van Dijk en Co. aan de Wierdijk. De panden van deze Fa. gelegen aan de Wierdijk en de Kade zijn door het Rijk aangekocht, met het doel om op deze plaats het pakhuis van de West-Indische Compagnie als museum te herbouwen. Het is te hopen, dat de herbouw binnen afzienbare tijd gerealiseerd zal kunnen worden.

Lit. Herma M. van den Berg, *De Nederlandse Monumenten van geschiedenis en Kunst*, Prov. Noord-Holland. Dl. VIII.

D. Brouwer, *Verscheidene artikelen over de geschiedenis van Enkhuizen*.

U. E. E. Vroom.